

УДК 343.9.02

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-66-1-99-106>

Сорокіна Любов Володимирівна,

здобувач

(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0776-1246>

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКА ВЧИНЯЄ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Статтю присвячено кримінологічному аналізу особи злочинця, яка вчиняє корисливі злочини в соціально-економічній сфері, зокрема пенсійного забезпечення, та досліджено особу злочинця як елемент кримінологічної характеристики злочинів. У статті вперше комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано особу злочинця, яка вчиняє корисливі злочини у сфері пенсійного забезпечення. Зроблено висновок про вагомості значення з'ясування глибинних мотивів, що лежать в основі поведінки людини, яка займає відповідальні посади й становище в державі, як у запобіганні злочинам у соціально-економічній сфері, так і в кадровій політиці.

Ключові слова: соціально-економічна сфера; пенсія; пенсійне забезпечення; злочини; кримінологічна характеристика; особа злочинця

Постановка проблеми. Особа злочинця є сукупністю інтегрованих у ній соціально значущих негативних властивостей, що сформувалися в процесі різноманітних і систематичних взаємодій з іншими людьми.

Необхідно враховувати, що навіть у такій специфічній сфері, як злочин людина діє в якості соціального суб'єкта. Отже, особа є індивідуальною формою буття суспільних відносин, а особа злочинця, як більш окреме явище — індивідуальною формою буття неблагополучних суспільних відносин.

Зрештою, це не означає, що злочинна поведінка є лише результатом негативних впливів зовнішнього середовища на людину, а вона сама в цьому бере участь. У злочинній поведінці відображені та генетично обумовлені задатки й схильності, темперамент, характер тощо [8, с. 24].

Зовнішні умови не безпосередньо породжують злочинну поведінку. Кожен індивід як особистість — продукт не тільки існуючих відносин, а й власного розвитку та самоконтролю. Одне й те ж за об'єктивними ознаками суспільне становище, по-різному сприйняте й оцінене особою, спонукає її до вчинення різних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вивчення особи злочинця, яка вчиняє корисливі злочини в соціально-економічній сфері, зокрема пенсійного забезпечення, значний внесок зробили такі вчені, як Ю. М. Антонян, М. І. Гернет, І. Г. Богатирьов, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, Н. М. Клейменов, О. Г. Колб, О. М. Костенко, Н. Ф. Кузнецова, О. Г. Кулик, І. П. Лановенко, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, В. В. Лунєєв, Г. М. Міньковський, П. П. Михайленко, А. А. Музика, В. І. Шакун та ін.

Водночас запобігання корисливим злочинам у соціально-економічній сфері, зокрема пенсійного забезпечення, повсякчас потребують доопрацювання та вдосконалення. Зазначене і зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є кримінологічний аналіз особи злочинця, яка вчиняє корисливі злочини в соціально-економічній сфері, зокрема пенсійного забезпечення. У статті досліджується особа злочинця як елемент кримінологічної характеристики злочинів. Проведено аналіз наукових досліджень формування кримінологічного вчення про особу злочинця як самостійної окремої кримінологічної теорії.

Завданнями статті є:

- розкриття системного підходу у використанні кримінологічної моделі особи злочинця, яка вчиняє корисливі злочини в соціально-економічній сфері, зокрема пенсійного забезпечення;
- висвітлення проблемних питань та закономірностей формування особи злочинця у сфері пенсійного забезпечення;
- здійснення спроби формування надійної методологічної бази, необхідної для визначення закономірностей кримінальної та кримінологічної політики щодо здійснення індивідуальної профілактики особи злочинця у сфері пенсійного забезпечення.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат теорії протидії злочинам у цій сфері та особи злочинця, яка вчиняє корисливі злочини у сфері пенсійного забезпечення. Завдяки системно-структурному методу досліджено стан, структуру і визначено основні тенденції протидії злочинності у сфері пенсійного забезпечення в Україні. Історико-правовий, порівняльно-правовий та логіко-нормативний методи використано для ретроспективного аналізу стану організації та здійснення запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу.

Система ставлення людини до різних соціальних цінностей і сторін дійсності, норм та інститутів, груп і под. залежить як від зовнішніх обставин, так і від внутрішніх станів.

Інакше кажучи, особа, яка вчинила злочини, повинна бути предметом кримінологічного пізнання, що має величезне практичне значення насамперед для запобігання злочинам.

Особливо слід відзначити наукову коректність у використанні поняття «особа злочинця». У прямому сенсі воно містить у собі певну психологічну або соціальну установку. Правильніше було б вживати більш точне словосполучення — «особа людини (індивіда), що вчинила злочин».

Зазначимо ще раз, що кримінологічне вивчення особи злочинця здійснюється, головним чином, для виявлення та оцінки тих її властивостей і рис, які зумовлюють злочинну поведінку, з метою її профілактики. У цьому виявляється єдність трьох ключових кримінологічних проблем: особи злочинця, причин і механізму злочинної поведінки, профілактики злочинів.

Однак особа злочинця є центральною в тому сенсі, що її кримінологічні особливості первинні, оскільки виступають джерелами, суб'єктивною причиною злочинних дій, а тому саме вони, а не дії й поведінка повинні бути об'єктом профілактичних зусиль. Те, що ці внутрішні особливості можуть призвести до вчинення злочинів, складає сутність суспільної небезпеки особи злочинця, а сама злочинна поведінка — похідне від них.

Наведене вище, звісно, аж ніяк не означає ігнорування зовнішніх соціальних факторів, необхідності вивчення та врахування їх. По-перше, криміногенні риси особи формуються під впливом указаних факторів. Однак «закріплені» в особі, вони перетворюються на самостійну силу, применшувати значення якої не варто. По-друге, учинення злочину може сприяти, навіть провокувати на це ситуаційні обставини, зовнішнє середовище. Злочин є наслідком реалізації криміногенних особливостей особи, яка взаємодіє із ситуативними факторами.

Вивчення особи злочинця має будуватися та твердій правовій основі, тобто повинна вивчатися така особа, яка згідно із законом визнається суб'єктом злочину.

Проте слід вивчати не тільки тих, хто вже вчинив злочин, а й тих, чий спосіб життя, спілкування, погляди й орієнтації ще тільки свідчать про можливість учинення злочину.

Тобто у сфері кримінологічних інтересів знаходяться також і ті особи, поведінка яких має антигромадський характер.

Отже, предметом вивчення кримінології є не тільки особа власне злочинця, а й ті, хто може стати на злочинний шлях, що вкрай важливо для боротьби зі злочинністю. Вивчення цих питань допомагає розкрити причини злочинів і розробити ефективніші заходи щодо запобігання їм. Це, по-перше, формування особи злочинця у взаємодії з конкретною життєвою ситуацією до і під час вчинення злочину; по-друге, особа злочинця в процесі здійснення правосуддя у зв'язку із вчиненням ним злочину; по-третє, особа злочинця в період відбування покарання.

Знання про особу злочинця є науковою теорією [9, с. 506–507; 4, с. 20–22]. По-перше, не просто сукупність або сума знань, а складно організована, систематизована, внутрішньо замкнута, логічно побудована і загалом несуперечлива система, що має свої принципи, ідеї, судження, факти та понятійний апарат. По-друге, ця область кримінології має у своєму розпорядженні перевірені практикою дані, може досить повно описати та пояснити причини й закономірності свого предмета пізнання. По-третє, теорія, що аналізується, відповідає вимогам мінімізації, тобто у своїй основі має мінімум вихідних ідей і понять. По-четверте, вона дає принципову можливість прогнозування індивідуальної злочинної поведінки, розробляє методику такого прогнозування. По-п'яте, справжня теорія служить підставою для численних практичних пропозицій і рекомендацій, які широко використовуються у здійсненні запобігання злочинам і виправлення злочинців.

Вибіркові кримінологічні дослідження та статистичні дані свідчать про те, що серед злочинців, які вчиняють злочини у сфері пенсійного забезпечення, більше жінок, ніж чоловіків. Жінок-розкрадачів порівняно більше серед працюючих у соціально-бюджетній сфері, системі торгівлі, легкій і харчовій промисловості [2, с. 76]. Серед тих, хто вчинив посадові злочини та розкрадання майна замаскованими способами, переважають злочинці старші 40 років.

Серед злочинців чимало осіб з яскраво вираженою індивідуальністю, лідерськими здібностями, великою заповзятливістю та ініціативою. У сфері боротьби зі злочинністю значення індивідуальності визначається необхідністю поліпшення індивідуальної профілактики, індивідуалізації кримінальних та інших покарань, індивідуального підходу й виправлення злочинців.

Часто ці злочини вчиняються внаслідок впливу колег, групи, де й формуються установки та ціннісні орієнтації, які містять у собі способи вирішення життєвих ситуацій і проблем. Це дуже важливий момент, оскільки не завжди є протиправними самі мотиви й цілі поведінки, такими частіше є способи реалізації мотивів і досягнення мети.

Наприклад, протиправне не саме прагнення розбагатіти, а те, яким способом отримують бажані кошти. Кримінально караним способом отримання коштів може навчити і близьке оточення, але частіше це робить саме група, до якої належить той чи інший працівник установи [5, с. 92–93]. Настрої та думки, що панують у групі, часто передаються її членам.

Ураховуючи наведені дані, можна сказати, що особа злочинця відрізняється від особи законослухняного громадянина негативним змістом морально-нормативної системи та стійкими психологічними особливостями, поєднання яких має криміногенне значення й специфічне саме для злочинців. Ця специфіка їхнього морально-психологічного образу є однією з передумов для вчинення ними злочину, що не є психологізацією причин злочинності, оскільки моральні особливості формуються під впливом тих соціальних відносин, у які був включений індивід, тобто мають соціальне походження.

Якщо говорити про потреби людини, то цей процес можна уявити у вигляді елементів, які послідовно пов'язані між собою: потреби людини — її можливості — ціннісні орієнтації — мотиви поведінки — життєва ситуація — прийняття рішення діяти — вчинок — результат [3, с. 89].

До потреб належать так звані проблемні ситуації, які можна визначити як сукупність обставин, що потребують негайного вирішення.

Що може стати причинами проблемних ситуацій?

По-перше, перед суб'єктом виникають такі життєві (поведінкові) завдання, які йому, залежно від тих чи інших причин, важко вирішити звичайними способами, що повсякденно використовуються.

По-друге, раніше існуючі можливості вирішення проблеми обмежені цими способами.

По-третє, з'являються нові можливості вирішення, у тому числі такі, що обходять соціальну норму і суперечать їй. Це, наприклад, труднощі матеріального характеру, сімейний або виробничий конфлікт, вибір службової кар'єри, політичні події, що змінюють життя людини.

Отже, особу злочинця можна визначити так: це людина, яка *вчинила злочин*, по-перше, унаслідок властивих їй психологічних особливостей, антигромадських поглядів, негативного ставлення до моральних цінностей і вибору суспільно небезпечного шляху для задоволення своїх потреб; по-друге, не виявивши необхідної активності щодо запобігання негативному результату [7, с. 127–128].

Потрібно зазначити, що кримінологію також цікавить типологія особи корисливих злочинців за характером злочинних дій: розтратники, шахраї, розкрадачі, особи, які вчиняють злочини у сфері фінансової та економічної діяльності. Такі засуджені в 44 % випадків уважали, що вчинені ними діяння несправедливо віднесені до числа злочинів; 48 % — що за вчинення ними злочину встановлені надмірно суворі покарання; 4 % — були готові вчинити злочин навіть у разі неминучого притягнення до кримінальної відповідальності.

Пізнання властивостей особи суб'єктів корупційної діяльності являє особливий і підвищений інтерес у кримінологічно-психологічному плані. При цьому очевидно, що особа корупціонера істотно відрізняється від особи інших злочинців.

Колись до підкупу або продажності були більше схильні державні службовці, за ними — працівники торгівлі, що було закономірно для того часу. З переходом до ринкових відносин підкуп або продажність «увійшли» у нові сфери діяльності — соціально-бюджетну, банківську систему, земельних відносин, приватизації тощо.

У боротьбі зі злочинами у сфері пенсійного забезпечення, як і в будь-якій іншій, необхідно враховувати специфіку її суб'єктів. Однак складанню кримінологічної характеристики суб'єктів злочинів у цій сфері ставав на заваді високий ступінь латентності таких злочинів.

На основі проведеного анкетування серед пенсіонерів, інтерв'ювання працівників органів, що здійснюють пенсійне забезпечення, та вивчення кримінальних проваджень структуру особи злочинця у сфері пенсійного забезпечення розглянуто за такими критеріями, як:

- 1) соціально-демографічні, у числі яких необхідно виділити статеві характеристики, сімейний стан;
- 2) рівень освіти та професіоналізму;
- 3) моральні якості особи;
- 4) психологічні особливості особи злочинця;
- 5) займане службове становище.

Вивчення особи та поведінки суб'єктів у кримінальних провадженнях дозволило встановити їхні соціально-демографічну та соціальну характеристики. Встановлення соціально-особистісних характеристик (стать, вік, соціальний стан, матеріальне становище, національність тощо) злочинців необхідне для складання кримінологічного портрета злочинця у сфері пенсійного забезпечення.

Соціальний статус злочинців визначають класифікаційною ознакою у досліджуваній сфері, тому правопорушників можна розділити на такі категорії:

- пенсіонери або особи, які претендують на отримання пенсії;
- службові особи;
- треті особи, що сприяють незаконному отриманню пенсій.

Говорячи про злочини у сфері пенсійного забезпечення, уважаємо обов'язковим їх розмежування на посадових осіб органів, які здійснюють пенсійне забезпечення, і посадових осіб підприємств, установ і організацій, що видають документи для призначення пенсії.

При цьому, видаючи документи для призначення пенсії з неправдивими відомостями, посадові особи підприємств, організацій і установ частіше діють із корисливих мотивів, а посадова особа органу, що здійснює пенсійне забезпечення, призначає за такими документами пенсію, головним чином, через недбалість, тому що у випадку ґрунтовного вивчення наданих документів, а за потреби, їхньої перевірки незаконного призначення пенсії можна уникнути. В окремих випадках не виключається і користь із цього боку.

Для встановлення соціального статусу правопорушників у галузі пенсійного забезпечення необхідно з'ясувати їхню вікову характеристику, зокрема в аспекті соціально-психологічних властивостей певного віку.

Важливими елементами такої характеристики є переконання та ціннісні орієнтації, мотивація поведінки й спрямованість особи взагалі, ставлення до виконання службових обов'язків.

Не менш важливе значення в характеристиці особи злочинця має освітній рівень. Близько 70 % злочинців мають вищу освіту. До того ж освітній рівень, сприяючи інтелектуальному розвитку людини, не перешкоджає виникненню в неї установок антигромадської спрямованості.

У мотиваційній сфері переважають матеріальні потреби, які мають безліч градацій. Являючись рушійною силою кримінальної активності, користь виявляється в прагненні людини задовольнити матеріальні потреби. У системі корисливої мотивації злочинців у сфері пенсійного забезпечення необхідно виділити кілька її видів, зокрема споживацьку, престижну, паразитну, службову, легковажну, сімейну [1, с. 235].

Особливе значення має соціальне середовище особи:

а) наявність у ньому осіб з високим рівнем матеріального добробуту, а тим більше досягнутого за рахунок корупційної та іншої кримінальної діяльності;

б) матеріально забезпечене середовище в умовах розвитку особи та різке зниження цієї забезпеченості надалі. Прагнення до матеріальної забезпеченості може спровокувати обрання злочинного варіанту розв'язання проблеми;

в) спрямованість до стандартів заможного життя, а отримувана заробітна плата не сприяє цьому;

г) наявність дорогих звичок та інтересів.

За ступенем суспільної небезпечності особи та її кримінальної активності можна виділити такі типи особи у зазначеній сфері:

1) активні антисоціальні — особи зі стійкою антисоціальною злочинною установкою;

2) асоціальні — злочинці з нестійкою установкою, яких легко залучити до злочинної діяльності за допомогою матеріальної вигоди;

3) ситуативні — особи, суспільна небезпека яких недостатньо виражена, але вони надзвичайно залежні від ситуації, у яку потрапляють досить часто.

Для складання психологічної характеристики особи злочинця у цій сфері визначальними є типи темпераменту:

1) сангвінічний;

2) флегматичний;

3) холеричний;

4) меланхолійний [10, с. 127].

Злочинцеві вказаної сфери характерні флегматичний та сангвінічний типи темпераменту, з огляду на умови діяльності в пенсійній системі. Особи із зазначеними типами темпераменту належать до антисоціального типу. Злочинцям-сангвінікам властива швидкість та обдуманість прийнятих рішень; їх вирізняє з-поміж інших рішучість і сміливість. Злочинці-флегматики мають усвідомлену рішучість та сміливість, проте ці якості в них сильні тільки під час виконання тих завдань, до яких вони спеціально готувалися. До асоціального типу

належать злочинці-холерики. Холерики виявляють неусвідомлену рішучість та сміливість, водночас вони можуть відчувати непідзвітний, а тому особливо сильний страх. Злочинців-меланхоліків зараховують до третього типу — ситуативного. Їхні рішучість та сміливість є короткочасними і виявляються лише під час подолання значних перешкод.

Отже, період переходу до ринку характеризується, крім наявності корупції в традиційно криміногенних галузях народного господарства, і активною криміногенною поразкою новостворюваних і різноманітних сфер діяльності. При цьому слід мати на увазі, що невиявленими залишаються більшість корупціонерів. Більш того, як свідчить досвід, як правило, до кримінальної відповідальності бувають притягнуті корупціонери нижчого і дуже рідко середнього рівня.

Корупцію, як відзначають провідні кримінологи [6, с. 111], сьогодні слід розглядати як певний стійкий сектор кримінального ринку — обігу того, що прямо заборонено законом, або обігу з порушенням певних спеціальних норм і правил. Причини цього явища ми бачимо в такому:

- 1) перетворення корупції в головний інструмент просування та закріплення на державно-службовому терені;
- 2) недосконалість чинного законодавства щодо запобігання корупції і про відповідальність за корупційні злочини;
- 3) утвердження корупції в якості загального способу життя більшої частини населення;
- 4) зростання професіоналізму в діяльності злочинних співтовариств, учасниками яких нерідко вчиняються корупційні злочини.

Корупціонерів важко виявляти ще й тому, що кримінальній відповідальності підлягають як вони самі, так і особи, що їх підкупили. І ті, й інші зацікавлені зберігати свою злочинну діяльність у таємниці, протидіючи розслідуванню в найрізноманітніших формах.

Виявлення та вивчення мотивів злочинної поведінки, розробка типології особи корупціонера важливі не тільки для розслідування корупційних злочинів, а й для вирішення завдань профілактики корупційної злочинності.

Розробка типології особи корупціонера у сфері пенсійного забезпечення необхідна передусім для того, щоб наочно представляти те місце, яке займає особа корупціонера в типології особи злочинця загалом.

Саме за цим критерієм доцільно виділити такі основні типи особи корупціонера, як корисливий, престижний та ігровий.

Корупціонер корисливого типу послідовно, цілеспрямовано й постійно прагне щонайперше задоволення своїх, головним чином, матеріальних потреб; збільшення та збереження особистого добробуту, використовуючи для цього всі наявні в нього можливості: посадове становище, владні повноваження, вигідні стосунки і под.

Для престижного типу характерне прагнення не стільки забезпечити себе матеріально, скільки за допомогою кримінальних грошей створити й постійно підтримувати свій особистий статус, імідж. Для цього він легко використовує фінансові та інші резерви, здобуті в результаті злочинної, корупційної діяльності.

Для ігрового типу важливі насамперед не гроші, а сам процес реалізації влади. Для цього він прагне створити для себе максимально комфортні умови та можливості, звичайно ж, порушуючи закон. Таким чином він «йде до влади».

Висновок. Отже, виділення будь-яких типів злочинців має умовний характер. Разом з тим, з'ясування глибинних мотивів, що лежать в основі поведінки людини, яка займає відповідальні посади та становище в державі, може надати істотну допомогу як у запобіганні злочинам у соціально-економічній сфері, так і в кадровій політиці.

Загальноновизнаною на сьогодні є теза про те, що ніяке багатство або підвищення рівня оплати праці чиновників, співробітників правоохоронних органів та інших працівників виконавчих органів державної влади не може служити надійною гарантією від корупції, якщо в них відсутні державно-патріотична, професійна й моральна установки на рівні індивідуальної свідомості, що перешкоджають усіляким спокусам. Пошук, заклик і орієнтування на

людей з необхідними позитивними установками і є головне завдання суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Антонян Ю. М., Эминов В. Е. Личность преступника. Криминологическое исследование: монография. Москва: Норма: Инфра-М, 2010. 368 с.
2. Антонян Ю. М., Голубев В. П., Кудряков Ю. Н. Личность корыстного преступника: учеб. пособие. Томск: изд-во Томского ун-та, 1989. 160 с.
3. Барановский Н. А. Социальные и личностные детерминанты отклоняющегося поведения: учеб. пособие. Минск: Ин-т социологии НАН Беларуси, 1993. 142 с.
4. Коваленко В. В. Особистість «економічного» злочинця. *Міліція України*. Київ, 2004. № 2. С. 20–22.
5. Кваша О. Лідерство в кримінальній групі. *Право України*. 2001. № 8. С. 92–95.
6. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.
7. Методика криминологічного аналізу злочинності в Україні: навч. посіб. / О. М. Джужа, О. Г. Кулик, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 192 с.
8. Рубинштейн С. Л. О личностном подходе. *Психология личности в трудах отечественных психологов*: хрестоматия. Санкт-Петербург, 2000. С. 24–27.
9. Українська криминологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Харків — Київ: Харків. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. внутр. справ; Криминол. асоц. України. Харків: Золота миля, 2017. 804 с.
10. Змановская Е. В. Девиантология (психология отклоняющегося поведения): учеб. пособ. Москва: Изд. центр «Академия», 2003. 288 с.

Сорокина Любовь Владимировна,

соискатель

(Национальная академия внутренних дел, г. Киев)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0776-1246>

ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА, СОВЕРШАЮЩЕГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Статья посвящена криминологическому анализу личности преступника, совершающего корыстные преступления в социально-экономической сфере, в частности пенсионного обеспечения, и исследованию личности преступника как элемента криминологической характеристики преступлений.

В статье впервые комплексно, с использованием современных методов познания, учётом новейших достижений науки о праве на системном уровне анализа и обобщения установлена и описана личность преступника, совершающего корыстные преступления в сфере пенсионного обеспечения.

Сделан вывод о весомом значении выяснения глубинных мотивов поведения человека, который занимает ответственные должности и положение в государстве, как в предотвращении преступлений в социально-экономической сфере, так и в кадровой политике.

Ключевые слова: социально-экономическая сфера; пенсия; пенсионное обеспечение; преступления; криминологическая характеристика; личность преступника

Sorokina Lyubov Volodymyrivna,

Applicant

(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0776-1246>

THE IDENTITY OF THE OFFENDER COMMITTING CRIMES IN THE FIELD OF PENSIONS

Purpose of the article is a criminological analysis of the identity of the offender committing acquisitive crimes in the socio-economic sphere, in particular, retirement benefits. The article examines the identity of the offender as an element of criminological characteristics of crimes. The analysis of the research of the formation of criminological theory of the identity of the offender as an independent separate criminological theory. As a classification feature, the social position held by the individual was taken into account, on the basis of which offenders are divided into categories: pensioners; officials; third parties contributing to the

commission of crimes and provided their characteristics. The features of the criminal offender are highlighted. The system of human relations to various social values and aspects of reality, norms and institutions, groups, etc. depends on both external and internal, personal circumstances. The person who committed the crimes must be the subject of criminological knowledge, and is of great practical importance, primarily for the prevention of crimes. Criminological study of the identity of the offender is carried out mainly to identify and evaluate those of its properties and qualities that give rise to criminal behaviour in order to prevent it. This shows the unity of the three key criminological problems: the identity of the offender, the causes and mechanism of criminal behaviour, crime prevention. However, the identity of the criminal is central in the sense that its primary criminological features are the sources, the subjective cause of criminal acts, and therefore it is they, and not actions and behaviour that should be the object of preventive efforts. The fact that these internal features can lead to the commission of crimes is the essence of the social danger of the identity of the criminal, and the criminal behaviour itself is a derivative of them. This, of course, does not at all mean ignoring the external social factors, the uselessness of studying and taking them into account. First, the criminogenic features of the face are formed under the influence of these factors. However, "fixed" in the face, they turn into an independent force, which should not be minimized. Secondly, the commission of a crime may contribute, even provoke situational circumstances, to the external environment. The crime is a consequence of the implementation of the criminal characteristics of the person, interacting with situational factors. Thus, the allocation of any types of criminals is conditional. At the same time, finding out the deep motives underlying the behaviour of a person holding a responsible position and position in the state can provide substantial assistance both in preventing crimes in the socio-economic sphere and in personnel policy.

The study of the identity of the offender must be built on a solid legal basis, i.e. the face of those who are legally recognized as the subject of the crime should be studied. However, it is necessary to study not only those who have already committed a crime, but also those whose way of life, communication, opinions and orientations only indicate the possibility of committing a crime. That is, those who commit other antisocial manifestations are also in the sphere of criminological interests. So, the subject of studying criminology includes not only the person of the actual criminal, but also those who can take the criminal path, which is extremely important for the fight against crime. Studying these issues helps uncover the causes of crime and develop effective measures to prevent them. First, the formation of the identity of the offender in conjunction with a specific life situation before and during the commission of the crime; secondly, the identity of the offender in the administration of justice in connection with the commission of a crime; thirdly, the identity of the offender in the period of punishment.

Key words: socio-economic sphere; pension; pension benefits; crimes; criminological characteristics; criminal identity

Надійшла до редколегії 18.02.2019